

Es Busqueret

Núm. 12, gener de 2006

*revista de
divulgació ornitològica*

Es Busqueret

Número 12, gener de 2006
Revista de divulgació ornitològica

Edita

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)
C/Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos. 07004 Palma. Illes Balears. Espanya
www.gobmallorca.com

Editor

Rafel Mas

Comitè editorial

Xavier Canyelles
Jesús R. Jurado
José Luis Martínez
Rafel Mas
Manuel Suàrez

Disseny i maquetació

Antoni Muñoz

Correcció de l'original

Sebastià Avellà

Fotografia portada

Xorrec (*Sylvia balearica*), mascle. Autor: Pere J. Garcias

Impressió

Taller Gràfic Ramon

Dipòsit legal: PM-1937-2004

Índex

Editorial	4
<i>Es Busqueret aplaudeix.</i> El centre de recuperació de fauna silvestre del COFIB: nous estudis en marxa Gemma Carrasco	5
<i>Es Busqueret es queixa.</i> Germà animal: del respecte a l'abús Joan Vicenç Lillo i Colomar	8
<i>Es Busqueret s'en va de viatge.</i> Viatge a Extremadura Pere Garcias	10
Sabies que ... ? Sabies que existeixen aucells verinosos? Manolo Suárez	20
L'aguait Rafel Mas	22
Qui ha fet l'Ornitologia a l'Arxipèlag? Lluís Pou i Francesc Barceló, dues figures senyeres Jesús R. Jurado	15
Sortides ornitològiques Rafel Mas, Lluís Parpal, Lalo Ventoso i Manuel Suárez	26
Les estacions d'anellament d'esforç constant Manolo Suárez	31
Falcó marí o de la Reina, i també del Bosc Jaume Bonnín	32
Traduint una mica (II). Parlem dels Capsigranys Jesús R. Jurado	36
Ha mort Willy Suetens Joan Mayol	40
Petició d'informació	41
Humor	42

Editorial

SABER SEMBRAR

Com hauran observat els nostres lectors i amics de Es Busqueret, Victoria Heredero, Vicky per tots nosaltres, ha deixat de ser l'editora de la revista.

Per això, a partir d'ara, quan els que formem part del Comitè Editorial i els que participarem en la posada en marxa del projecte, mirem la revista que tens a les mans no podrem deixar de dir "GRÀCIES VICKY".

Gràcies perquè sabem que poc a poc aquest "camp" que és Es Busqueret va donant i donarà els seus fruits - uns fruits en forma de divulgació que vol ser amena, de crítiques constructives, d'ensenyament, de coneixement, de compartir vivències amb tots vosaltres -, i ens permetrà, arribat el moment oportú, gaudir d'una bona collita.

Però res d'això hagués estat possible si algú com na Vicky no hagués dedicat el seu esforç a seleccionar les millors terres per a la sembra, si no s'hagués preocupat de llaurar, sembrar les llavors i abonar el terreny en el moment adequat, a més d'estar pendent de les pluges... perquè en períodes de sequera la nostra amiga també se dedicava a regar.

Na Vicky ens ha dedicat una gran part (per no dir tot) del seu temps lliure en els darrers anys. Ens ha animat i recolzat en tot moment i, sobretot, ens ha suportat i ens ha ensenyat.

Vicky: sabem que entre tots t'hem posat les coses difícils fins al punt que has deixat aquest projecte, que és el teu projecte, la teva il·lusió i que per noltros ho seguirà essent. Entonem aquest "mea culpa" amb ferma sinceritat però no ens hem ni hem d'enganyar perquè també sabem que la gota que ha fet vessar el teu gran tassó, ha vingut d'incomprensions, desamors i caparrudes totalment alienes al teu més proper cercle de col·laboradors i amics, i al col·lectiu de lectors. És menester que cada pal aguantí la seva vela. Es Busqueret donarà els seus fruits i no podem ni volem oblidar qui és que va sembrar. La nostra memòria no ens deixa oblidar qui estava al nostre costat en cada moment, motivant als ornitòlegs, naturalistes, fotògrafs i dibuixants de les nostres illes, obligant-nos a aquest comitè a superar-se cada dia.

Estem segurs que la teva inqüestionable generositat, qualsevol dia farà que tornis a estar estretament entre noltros, així com també estem segurs que seguiràs empenyent-nos, recolzant-nos i mostrant-nos el camí, però volem que els lectors, els teus lectors, ho sàpiguin, que sàpiguin que res d'això, Vicky, hagués estat possible sense tu. Noltros (lectors, comitè i autors), tal vegada sabrem recollir, però tu, sens dubte, HAS SABUT SEMBRAR.

GRÀCIES VICKY

Es Busqueret aplaudeix

El centre de recuperació de fauna silvestre del COFIB: nous estudis en marxa

Gemma Carrasco

De tots és coneguda la tasca que realitzen els Centres de Recuperació de Fauna en la recollida i recuperació d'aus ferides, tirotejades, electrocutades, etc., labor que durant l'època de cria es veu incrementada notablement per la quantitat de polls i cries que per diverses raons arriben al centre i es suren per poder ser alliberats de nou al medi.

A banda d'això el Centre de Recuperació del COFIB ofereix un programa de formació i educació ambiental, impartint xerrades a escoles, donant cursos dirigits a caçadors o altres col·lectius interessats, fent projeccions... Per completar aques-

tes funcions i intentar la conscienciació de la població en general, el centre de recuperació està present a fires arreu de Mallorca per mostrar la seva feina, explicar la problemàtica de l'ús de verí o de les aus tirotejades entre d'altres, i així aconseguir un major respecte per a les espècies animals i el medi natural.

Una altra funció dels Centres de Recuperació de Fauna Silvestre és la investigació. Durant els darrers mesos el Centre de Recuperació del COFIB ha posat en marxa dos estudis, basats en el marcatge i seguiment d'aus recuperades i alliberades. Els objectius d'aquests estudis són obte-

Detall d'un xoriuger, anellat amb anelles metàl·lica i plàstica de lectura a distància. Foto: L. Parpal

nir informació sobre la supervivència i l'adaptació d'aquests animals després d'haver passat per un centre de recuperació, observar com es distribueixen, quins hàbitats seleccionen i quins desplaçaments realitzen.

Ambdós estudis es realitzen en col·laboració amb el GOB. El primer és un seguiment de xoriguers (*Falco tinnunculus*) alliberats pels Centres de Recuperació de Mallorca (COFIB i Son Reus). Per dur-lo a terme s'està realitzant el marcatge de 75 individus provinents del dos centres amb anelles de PVC blanques amb dígitos negres de lectura a distància.

Aquesta anella es col·loca en la pota esquerra i amb lectura de baix cap a dalt (a la dreta duen l'anella metàl·lica oficial). Al mateix temps s'està marcant una població de 25 xoriguers capturats per poder tenir un grup-control de referència (aquests duen anella de PVC dreta i metàl·lica esquerra). Ja s'ha fet una recuperació d'un individu marcat (un jove d'enguany que sembla que ha tingut problemes d'adaptació després de 15 dies del seu alliberament). És necessària, però, la col·laboració dels ornitòlegs que surten al camp i que puguin aportar alguna informació

Un dels mussols reials aequipat amb emissor de ràdio. Foto: C. Artigues

sobre xoriguers marcats. Es pot consultar un llistat de les anelles emprades, dates i llocs d'alliberació a: <http://www.gobmallorca.com/ornit/xorics.htm>

El segon estudi és el següent de dos exemplars de Mussol reial (*Asio otus*) marcats amb radioemissors i alliberats durant el passat mes d'agost. Inicialment es feren un mínim de dues localitzacions diàries durant quinze dies, per passar posteriorment a una localització diària. També està previst realitzar un seguiment continu durant tota la nit, dues o tres vegades, per obtenir més informació sobre els costums d'aquesta espècie. A més de les localitzacions, es fa recollida i examen d'egagròpiles. El Mussol Reial segons la SEO és l'espècie nocturna amb distribució més reduïda i escassa de l'estat espanyol (dades del programa NOC-TUA) i la seva població presenta en general una tendència de creixement negativa. Ampliar el coneixement sobre la seva distribució, ocupació de territori, hàbits alimentaris etc., pot ser una ajuda per a la seva conservació.

Ben segur que aviat s'obtin-
dran conclusions interessants d'a-
quests dos projectes.

Els Centres de Recuperació de Balears són els següents :

Centre de Recuperació Sa
Coma d'Eivissa (Ajuntament
d'Eivissa)
Ctra. Sant Antoni, Km 3'5.
Dipòsit municipal.
Eivissa - Illes Balears
Tel.- 971192281

Centre de Recuperació de la
Fauna Silvestre del GOB
Menorca
Camí d'Es Castell, 53
07702 Maó - Illes Balears
Tel.- 971350762

Centre Sanitari Municipal de
Protecció Animal de Son
Reus
Ctra. de Sóller, Km. 8'2
07120 Palma - Illes Balears
Tel.-971438695

Centre de Recuperació de
Fauna Marina de la
Fundació Marineland
C/Garcilaso de la Vega, 8
07181 Calvià - Illes Balears
Tel.-971675125

Centre de Recuperació de
Fauna Silvestre del COFIB
Consorti per a la
Recuperació de la Fauna de
les Illes Balears
Ctra. Sineu, Km. 15'400
07142 Santa Eugènia - Illes
Balears
Tel.- 971144107

Es Busqueret es queixa

Germà animal: del respecte a l'abús

Joan Vicenç Lillo i Colomar.
Alaró a 16 d'agost de 2005. Dia de Sant Roc

He cercat i no he trobat un document històric, que tenc per cert, del que potser vosaltres heu sentit parlar. Es tracta d'un discurs molt digne, de rendició, per part d'un cap sioux o pell roja davant el Govern de l'home blanc dels Estats Units. La referència que cercava en aquest discurs és l'actitud de respecte envers els animals que aquest parlament transmet i on són tractats com a germans de la mateixa mare terra. Si vosaltres heu tengut animals domèstics a casa vostra, siguin cans, moixos, gallines, ovelles, someres, ànneres etc. haureu pogut comprovar que tenen, individualment, una personalitat definida, una forma de mirar i de fer que els fa únics al món, i que es fan estimar.

Quin trasbals a la consciència col·lectiva ha aconseguit que de manera oficial i pública es faci escarni i maltractament a una guarda de vedells o a un grup d'ànneres? Cal parar esment, llavors, en la nostra salut cultural, individual i de comunitat humana. Hem de creure, encara que la informació gràfica sembli demostrar-nos el contrari, que som molts més els qui estem a favor de tractar els animals com a éssers dignes que els qui estan a favor d'actes cruels contra ells. "Sí a la amollada de patos", deia la camiseta que porta-

va orgullosament el batlle Olmo de Santa Margalida. Recordau l'eslògan de la darrera campanya electoral del PP on estratègicament feien servir un missatge en positiu: "Sí al medi ambient !?". Què ha significat per a la nostra terra aquest missatge mentider? De la mateixa manera el "Sí a la amollada de patos" és un sí al maltractament i al sofriment dels animals, és un sí a l'homenatge a la incultura, és un sí a la pedagogia de la crueltat.

Una vegada més i de la mateixa manera que hem lluitat per protegir i salvar el territori, hem d'actuar. Ho podem fer individualment, però també gràcies a unes eines organitzatives que s'aconseguien per mor de l'experiència en la lluita. El GOB o altres organitzacions de defensa dels animals poden reclamar l'acompliment de la llei, en aquest cas la Llei de Protecció dels Animals de 1992 del Parlament Balear. Les nostres declaracions com

a ciutadans en contra d'aquests actes han de tenir més força legal que les contràries a aquesta Llei. A la vegada és important cercar i combatre l'origen, la font d'incultura que fa possible que mentalitats retrògrades o malalties duguin a la pràctica aquests actes cruels. Combatre sobretot els qui els donen suport, sovint per interessos electoralistes lligats a interessos innominables.

L'enfrontament ha d'assolir un gran nivell estratègic i intel·lectual, és a dir cal retratar-los davant la societat, extreure'n el verí reaccionari de les seves propostes que sovint van lligades a altres mals. Només si sabem defensar dignament la societat que somiam aquesta serà possible. Hi tenim molta feina. A Alaró

aquests dies de festa hem pogut comprovar com de manera asserenada s'han ajuntades moltes adhesions per atacar la il·legalitat de la mal anomenada festa del bou. És tan clara la raó que domina l'oposició a aquesta festa que tenim la sensació, crec que certa, de que els promotors d'aquesta impertinència contra els animals estan contra les cordes. Enfront hi ha una col·lectivitat molt més madura del que pensaven i creien. Cal confiar, doncs, en el progrés de la civilització humana i cultural del nostre poble malgrat que de vegades la realitat semblaria demostrar el contrari.

"l'home blanc ha de tractar als animals d'aquesta terra com els seus germans"

Cap indi Seattle

Es Busqueret se'n va de viatge

Viatge a Extremadura

Pere J. Garcias (text i fotos)

La primera quinzena de juliol vaig estar al poble extremeny d'Hervás just en el límit de la província de Càceres amb la de Salamanca. Està a les estribacions de la Sierra de Béjar, concretament a la vall del riu Ambroz. Situat a uns 600 metres sobre el nivell de la mar té un clima molt agradable fins i tot a l'estiu ja que havíem de dormir amb el llençol si no volíem passar fred. Just al peu del poble, a uns cinc quilometres, començava la devesa d'alzines i sureres amb un paisatge ja més propi d'Extremadura. Com a curiositat vos diré que el poble és molt bonic i té un

call dels millors conservats d'Espanya. És juntament amb Còrdova i Girona una de les poblacions espanyoles que forma part de la ruta de poblacions jueves. També té el museu més important de l'estat de la motocicleta, molt interessant.

Aprofitant l'estada a un poblet de bungalows molt acollidor i agradable me vaig dedicar, en la mesura que vaig poder, a recórrer els camps per fruitir de la natura. Com sabeu Extremadura encara conserva unes poblacions de rapinyaires considerables a més d'unues poblacions de cigonyes impressionants. Per intentar

Milana negra (*Milvus migrans*)

Moixeta voltonera (*Neophron percnopterus*)

ordenar un poc el viatge ho dividiré en quatre parts.

Vall de l'Ambroz i deveses pròximes

El poble està rodejat de masses forestals de castanyers (*Castanea sativa*) i de roure valencià (*Quercus faginea*). Els boscos estan sotmesos a una explotació racional que no impedeix que, en alguns llocs, siguin realment espessos. Ja baixant cap al peu de la serra tocant amb el pla hi ha camps d'oliveres i, vora els pobles, horts però el que domina per sobre de tot és la "dehesa" formada per alzines (*Quercus ilex*) i, encara que en menor mesura al manco per aquesta zona, per sureres (*Quercus suber*) espargides amb grans exten-

sions de pastura entre els arbres. Aquestes pastures són aprofitades pel bestiar, majoritàriament ovelles i cabres i per boví. El que crida l'atenció és la presència de basses on el bestiar s'abeura el que recorda vagament les sabanes africanes encara que aquí els esbarts de zebres i antílops són substituïts per cabres, ovelles, bous i porcs. Aquí hi ha una avifauna molt rica on destaca per damunt de tot l'abellerol (*Merops apiaster*) què és molt abundant per tot arreu. L'Altre espècie que rivalitza en abundància és la cigonya (*Ciconia ciconia*). Gairebé a qualsevol post de corrent, sitja, casa aïllada o arbre mort en té un niu. Al juliol els polls eren molt crescuts i, encara que no volaven, se passaven quasi tot el dia fent exercicis de vol. Els pares anaven i venien duent-los menjar i semblava que mai en quedaven tips.

Vultur (*Aegypius monachus*)

La tercera espècie, sens dubte, és la milana negra (*Milvus migrans*) n'hi ha per tot. Quan veies un rapinyaire volar ja ni te molestaves en aturar-te per a identificar-la. Fins i tot les meves filles ja me deien "mira una altra milana negra". De fet ja quasi ni repares en elles. Acompanyant aquestes tres espècies podríem citar les garses blaves (*Cyanopica cyanea*), botxins (*Lanius meridionalis*) pocs, capsigranys (*Lanius senator*) molts, grupets d'estornells negres (*Sturnus unicolor*), milanes (*Milvus milvus*) no moltes, alguna àguila marcenca (*Circaetus gallicus*). A les àrees forestals a prop del poble se veien ropits (*Erithacus rubecula*), tres espècies de capferrericos (*Parus major*, *P. caeruleus* i *P. ater*) a més de qualche rasi-pinell (*Certhia brachydactyla*). Fins i tot un dia vaig tenir la sort de veure a plaer un picasoques blau (*Sitta europaea*) pujant i baixant d'un pi a terra per picar unes castanyes de manera que quan en tenia una puja-

va al pi a menjar-se-la i quan havia acabat baixava a cercar-ne una altre i així prop de deu minuts. De tant en tant se podia veure un gaig (*Garrulus glandarius*) passant entre els roures o els pins però sempre eren visions fugaces. A on hi ha talussos arenosos són molts comuns els nius d'abellerol però també hi crien moltes colles de gorrió berberisc (*Petronia petronia*).

Serres i muntanyes

Just a dalt del poble hi ha una serra granítica color negre que no té res a veure amb les serres calcàries que coneixem per aquí. La vegetació és exuberant de pins i roures a més de castanyers. A uns 1.500 m la cobertura arbòria minva molt i és substituïda per les que s'anomenen "escobones" que no sé a quina espècie pertanyen però són semblants a la ginesta però d'un port superior. En aquests camps, normal-

ment exposats al sol s'hi troben hortolans de muntanya (*Emberiza cia*), culblancs de les dues espècies (*Oenanthe oenanthe* i *O. hispanica*) i moltíssims passerells (*Carduelis canabina*). De tant en tant se veu qualche àguila daurada (*Aquila chrysaetos*) volant pels cims i voltors comuns (*Gyps fulvus*) anat a dalt i a baix cercant carnatges. Dins els boscos caducifolis se veuen poc més que pinsans (*Fringilla coelebs*) i capferrericos. No vaig tenir sort i no vaig veure cap pícid i això que aquí hi cria el picot petit (*Picus minor*). Als boscos de ribera se sentien cantar els oriolos (*Oriolus oriolus*) encara que sols se veien, fugaçment, quan passaven d'un arbre a l'altre. Pujant al puig Calvitero a sobre del conegut i preciós poble de Candelario hi ha una petita població d'hortolans (*Emberiza hortulana*) i és on vaig veure un cotoliu (*Lullula arborea*). A l'estació d'esquí de La Covatilla se veuen aloses (*Alauda arvensis*) a plaer a més d'un munt de xalambrins (*Prunella modularis*), culblancs (*O. oenanthe*) i, amb un poc de sort, coarjots (*Monticola saxatilis*).

Monfragüe

Punt i a part mereix aquest parc natural. Situat a uns 30 Km de Plasència dins unes gorges del riu Tajo té una població de voltors (*Aegypius monachus*) i voltors forasters més important de la península. Per fruir del vol d'aquestes majestuosos aus convé fer una visita al castell situat sobre una carena des d'on se domina una extensa zona on els voltors forasters recorren quan van i

venen de les colònies de cria a la recerca de menjar. Des del castell estant se poden veure els voltors tan a prop que se'ls veu la nineta de l'ull sense prismàtics! També se veuen a plaer milanes negres, moixetes voltorneres (*Neophron pernopterus*) i, amb relativa facilitat, cigonyes negres (*Ciconia nigra*). Si hi aneu molt de matí és fàcil veure cervols i senglars. Les garses blaves hi són corrents i bastant confiades sobretot a les àrees on la gent s'atura a berenar o dinar. A la represa de l'embassament de Torrejón s'hi veuen cabots de roca (*Ptyonoprogne rupestris*) i oronelles cua-roges (*Hirundo daurica*) mentre que al pont que creua el Tajo just sortint del poble de Villareal de San Carlos, on hi ha el centre d'interpretació del parc, se poden veure a l'època adequada (és a dir a finals de juny millor) falzies reials (*Apus melba*), cabots (*Delichon urbicum*) i oronelles cua-roges.

A la font "del francés" hi ha cinc piques molt polides on, amb un poc de paciència i des del cotxe se poden observar a plaer un munt d'espècies que hi venen a beure per a fer més suportable la calor estival, que creieu-me, és mala d'aguantar des de les onze fins a les set de l'horabaixa. Després de diverses estades a la font vaig poder observar totes aquestes espècies; ropit, capferreico blau, capferrerico, capferreico emplomallat (*Parus cristatus*), capferrerico coalarga (*Aeghitalos caudatus*), busqueret de garriga (*Sylvia cantillans*), raspinell comú, mèrlera (*Turdus merula*), durbec (*Coccothraustes coccothraustes*), hortolà de muntanya, passaforadí (*Troglodytes troglodytes*) i dues

espècies d'ull de bou el pàlid (*Phylloscopus bonelli*) i un altre que no se sap si és *P. collybita* o *P. ibericus*.

Voltors

Prop del poble de Deleitosa hi ha una menjadora de voltors que, després de demanar permís i quedar d'acord amb el personal de l'escorxador de porcs que hi du els budells se pot intentar fer fotos. Dic intentar perquè no és tan fàcil com sembla. Jo hi vaig haver d'anar fins a tres vegades per a tenir quatre imatges que no maten. En poques paraules els voltors són molt desconfiats però amb paciència i molt alerta se pot veure un espectacle quan s'ajunten més de 200 voltors de les dues espècies a

més de moixetes voltoneres i milanes negres cridant, xiulant, xisclant i remugant al voltant d'un caramull de budells (si ja ho sé sona fatal i és bastant esgarriós... però també és impressionant). El que crida l'atenció és la gran quantitat de cigonyes que hi ha menjant butzes. Arriba a fer fàstic com estiren i se barallen entre elles i amb les milanes per un pelleringo de budell. Fins i tot veient-les ja no t'estranyes del que fan els marabús a l'Àfrica quan se barallen amb els voltors per un tros de carn.

Com a curiositat just davant l'aguait hi havia una cucullada clara (*Galerida cristata*) que tenia una deformació a la mandíbula superior el que feia que la tingués molt més llarga que la inferior però que no semblava que l'impedís alimentar un poll ja envolat.

Capferrerico coalarg (*Aegithalos caudatus*)

Qui ha fet l'ornitologia a l'arxipèlag?

Lluís Pou i Francesc Barceló, dues figures senyeres

Jesús R. Jurado

És ben vera que molts pocs són profetes a la seva terra però en aquest cas, a més estem parlant de persones que dedicaren la seva vida a l'estudi, l'ensenyament i l'ornitologia entre altres disciplines. Són activitats que, la veritat sigui dita, deixen molt pocs "fans". Les biografies que avui toquem són però, de les que marquen un abans i un després de qualsevol activitat i corresponen a uns personatges que si més no, pels ornitòlegs han de ser coneguts i respectats.

Foren coetanis i publicaren els treballs que ens interessin amb deu anys de diferència. Pel que fa a Pou i Bonet, l'escriptor Miquel Rayó, també ornitòleg i amic, que fou un dels fundadors i president del GOB, té escrit un magnífic treball en el que analitza l'obra de Lluís Pou. Du un títol una mica llarg que comença dient "*Notes sobre els inicis de la protecció dels Aucells...*" etc. I està escrit amb la intenció d'acompanyar una hipotètica reedició del llibret d'en Lluís Pou. El treball encara és inèdit. El projecte no ha estat realitzat i pensem des d'aquestes modestes línies, que els dos treballs junts en un sol llibre serien d'un gran valor per l'Ornitologia i per la Cultura. Tal vegada el GOB deuria..., bé, queda escrit i ara anem a la biografia.

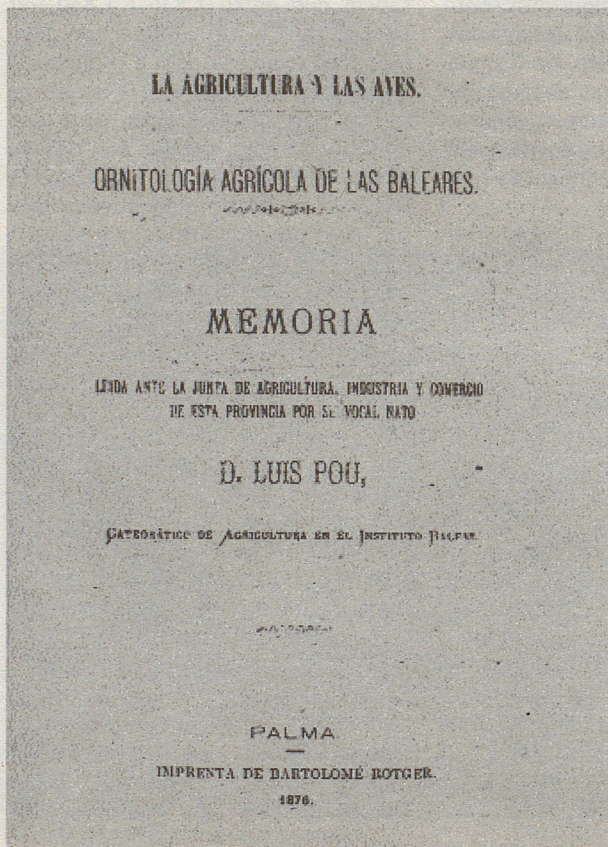
Lluís Pou i Bonet

Aquest vertader pioner del Conservacionisme al nostre país, degué nàixer de cap al final del primer quart del segle XIX, ja que sabem que entre 1.836 i 1.840 fou alumne de l'Institut Balear, on anys més tard exerciria com a professor i catedràtic. En Lluís Pou i Bonet va formar part d'aquell gran moviment de la Il·lustració, immers en l'ensenyança de l'Agricultura i la Història Natural i la difusió d'aquelles primeres idees proteccionistes que sorgien a partir de la segona meitat del segle XVIII a tot l'estat i que a les Illes anaven calant a alguns àmbits concrets com fou la Societat Econòmica d'Amics del País. L'ensenyament de matèries com la botànica, l'agricultura, la zoologia i altres de més especialitzades relacionades amb elles, arribaren a assolir una gran tradició en aquell Institut Balear que als voltants de l'època en la que estava dirigit per Francisco Manuel de los Herreros, fou un autèntic temple docent des d'on s'inicià el lentíssim camí del coneixement, la divulgació i la protecció de la Natura al nostre arxipèlag, l'ecologia, la protecció dels boscos, etc., de la mà de personatges com el precursor Josep Monlau i alguns dels seus col·legues

com els seus successors en la càtedra, Francesc Barceló i Combis i el que ara ens ocupa, Lluís Pou i Bonet, o el successor d'aquest, Pere Estelrich, que amb les seves publicacions i les seves ensenyances, aquelles primeres passes, participaren i han fet possible que, malgrat tot, al nostre arxipèlag avui, hi hagi la consciència ecologista, en el més ampli sentit de la paraula, que hi ha.

Com ja hem dit, en Lluís Pou i Bonet fou catedràtic de varies matèries a l'Institut Balear i a més ocupà diversos càrrecs a l'Administració. Els

seus treballs publicats, es centraren sobre temes de la seva especialitat: *Conferencias Filoxéricas* (1.879), i *Noticia sobre la Filoxera vastatrix. Vademecum del vicultor balear* (1.880), que foren premiats per la Societat Econòmica d'Amics del País i per l'Exposició Universal de Barcelona. També fou autor de *La sal i sus relaciones con la Agricultura y la Ganaderia* (1.873) i a la fi, l'obra que aquí ens interessa: *La Agricultura i las aves. Ornitología Agrícola de las Baleares*, presentada el 1.871 "por encargo del Muy Ilustre

Portada del llibret "La Agricultura y las Aves", l'obra d'ecologia ornitològica de Lluís Pou i Bonet.

Sr. Gobernador de la provincia", davant la Junta de Agricultura, Industria y Comercio, (fou editada el 1.876). Tota l'obra escrita de Lluís Pou se'ns apareix impregnada d'una sorna i un sentit de l'humor característic i no exemptes d'unes dosis de verí. Podem imaginar les seves classes a l'Institut i les seves conferències, esquitxades d'iròniques conyes i veritats com a punys de les que no estaven a cobro ni científics i col·legues, ni mestres o pagesos, ni caçadors ni propietaris rurals, ni molt manco, polítics. *La Agricultura y las Aves* és una lectura d'allò més recomanable, sinó obligada, per naturalistes, ecologistes, ornitòlegs i gent curiosa en general. En un deliciós llenguatge "demodé", trobarem a les seves pàgines, unes idees, unes propostes o unes crítiques, primitives si es vol, sobre la conservació de la natura, dels boscos o dels aucells, que ens són d'allò tan familiars, com no podia ser d'altra manera, als que també ens hem dedicat a predicar en el país de la compra-venda, idees utòpiques poc o gens plasmables en comptes corrents. De la lectura de les seves quaranta pàgines, tot d'una extraurem una deducció: tota aquesta moguda de voler salvar el món de la golafreria i l'abús, no començà ni amb l'W.W.F., ni amb Greenpeace, ni en aquest país posà la primera pedra el GOB. Com en tantes altres coses, sempre hi ha hagut un abans i si aquest abans, l'inici del conservacionisme i l'ecologisme, a les illes nostres, no començà per en Lluís Pou i Bonet, no anirem massa errats.

Aquest tècnic agrònom, nascut segurament a Palma, polític, agricul-

tor i naturalista, professor i divulgador vocacional, morí l'any 1.893 sense saber que la llavor que llençà amb tanta convicció no va caure, després de tot, en un solc estèril.

I pel que fa a Francesc Barceló i Combis haurem de dir que per molts de naturalistes, sobre tot òbviament, de les nostres illes, Barceló s'els apareix amb una mica de prevenció per allò de que el que diu és poc de fiar, diuen. Bé, deu ser molt mal de dir parlant d'una obra que es va publicar a la segona meitat del segle XIX i que en el cas dels aucells, es tracta ni més ni manco que d'un "catàleg", com el mateix autor ho titula. Diem això perquè a un treball important pels estudiosos de les aus com és el *Guion de la Avifauna Balear*, publicat a Ardeola en 1958, a part de que els altres autors illencs tampoc surten massa ben parats, és veu un acarnissament amb la figura i l'obra de Barceló i Combis, titllant moltes de les seves referències de "citas infundadas", "consabidas suposiciones" o "citas muy vagas". En Barceló, al seu Catàleg, ni fa suposicions ni publica cites: és un catàleg i una espècie o surt o no surt. També s'ens diu que "Barceló fué un compilador algo fatuo y un poco copión, dotado de escasos conocimientos ornitológicos. Hubiera sido preferible que su obra no viera la luz". Sense comentaris!. El que a nosaltres ens interessa ara no és investigar la figura de Barceló i Combis, no és el lloc adequat, sinó només senyalar el fet que el Catàleg esmentat, tot i ser publicat en 1866, fou el primer treball d'aus baleàriques que no era un simple llistat. En ell trobem els inicis de parlar d'esta-

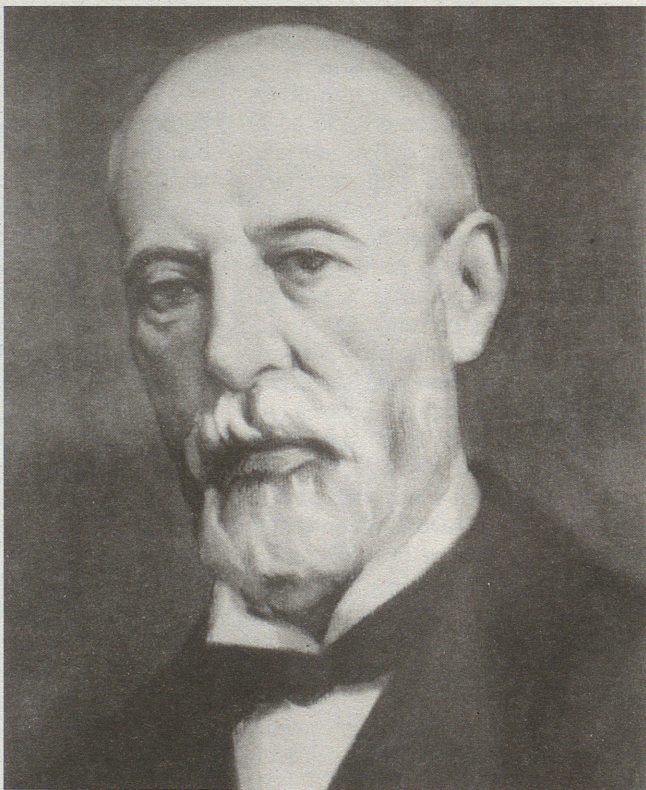
tus, de biotops, de noms populars, de distribució per illes i a més moltes de les "citas infundadas" han acabat per ser vertaderament citades pels nostres ornitòlegs d'avui. Anem ara a la biografia.

Francesc Barceló i Combis

Dins la ciència ornitològica de les illes Balears, l'obra més antiga que trobem és el "Catàleg" de'n Barceló. Abans podrem trobar llistats més o manco acurats però no una relació sistemàtica de totes les espècies d'aucells de les illes, deguda-

ment classificades, amb els noms llatins, castellans i illencs, i cada espècie acompanyada d'un succint estatut de la seva presència a l'arxipèlag. Donades les mancances de medis i coneixements en les que es movien els naturalistes d'aquells temps, vista des d'avui, en lloc de recercar errades i imprecisions -a moltes d'elles, el temps li ha donat la raó-, l'obra de'n Barceló se'ns apareix com la millor fita per començar l'estudi de l'ornitologia del nostre país.

Francesc Barceló nasqué a Peratallada (Girona), l'any 1.820. Llicenciat en Medicina i Cirurgia, i en Ciències, fou catedràtic de Física i

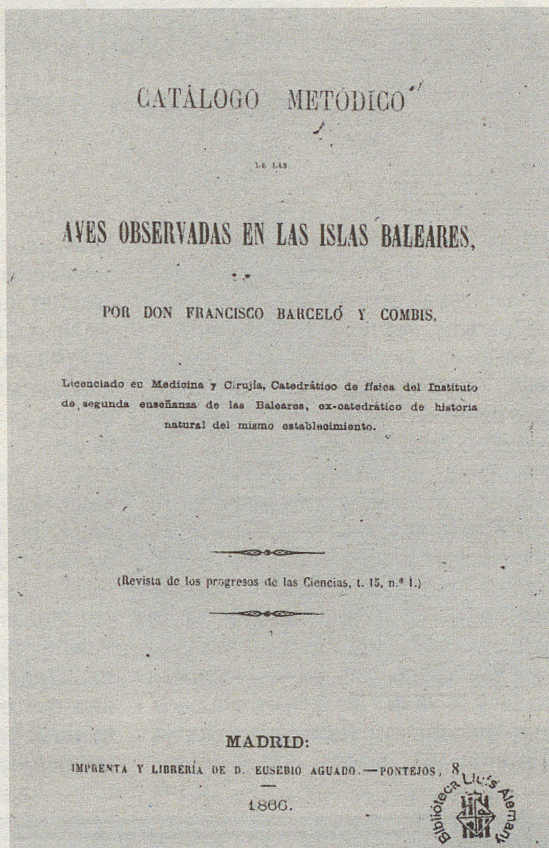
D. Francesc Barceló i Combis. Col. I.E.S. Ramon Llull. Palma (foto Juli Jurado)

Química i de Ciències Naturals de l'Institut Balear. Publicà treballs mèdics i així mateix, catàlegs de peixos i mol·luscs de l'arxipèlag. Treballà molt la botànica illenca, i fou la seva obra més destacada *La Flora de las Islas Baleares* (1.879-1.881), que havia anat precedida de dos treballs d'apunts (1.867 i 1.876). Entre 1.863 i 1.885 col·laborà amb l'almanac *El Isleño*, fent articles d'història natural i meteorologia.

Pel que fa a l'Ornitologia, Barceló i Combis publicà el seu *Catálogo Metódico de las Aves observadas en las Islas Baleares*, a Madrid, a la Revista de los Progresos de las Ciencias, l'any 1.866, completat amb una petita addenda publicada poc després a la mateixa revista.

Aquest professor, naturalista i metge, fou cavaller de l'Ordre de Carles III i membre de la Real Academia de Ciencias de Madrid, de la de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona, de la de Medicina de Barcelona, de la Société Botanique de França i de la Sociedad Española de Historia Natural. Morí a Palma, l'any 1.889.

Per tal de concloure aquest article res millor s'ens acudeix que recomanar al lector el més encaridament possible, la lectura, respectuo-

Portada del "Catàleg" d'aus de Barceló i Combis

sa amb els més de cent cinquanta anys que ja han passat, tan del llibret d'en Pou i Bonet, "*La Agricultura i las Aves*", com del "*Catálogo Metódico*" d'en Barceló i Combis. S'ho mereixen de bon de veres.

???

Sabíes què...?

...existeixen aucells verinosos?

Manolo Suárez

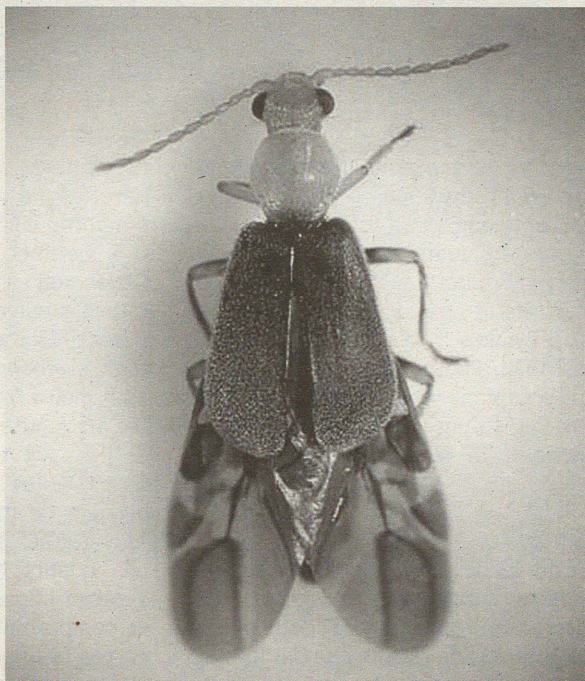
L'any 1989 un grup d'estudiants graduats a la universitat de Chicago va anar a Nova Guinea per fer un treball sobre una espècie d'au del paradís. Per fer el seguiment d'aquestes aus posaven filats i, com és lògic, capturaven altres espècies a més de les de l'estudi. Una de les feines d'en John P. Dumbacher, un dels estudiants, era treure i alliberar les diferents espècies d'aus que no estaven estudiant i, entre elles, a vegades hi havia un aucell de colors taronja i negre, molt vistós i amb una olor molt forta i característica. Quan se'l treia del filat, l'aucell mossegava i rapinyava. Una de les vegades, en Jack se va dur les ferides a la boca i ràpidament va notar que s'entumia i adormia tota la zona. Això li va pas-

sar altres vegades i va assimilar el fet amb aquests aucells i amb alguna substància tòxica. Efectivament, va resultar que aquest aucell endèmic de Nova Guinea, el pitohuí emmascarat (*Pitohui dichrous*) era tòxic i que aquesta substància química se li acumulava principalment a les plomes i la pell.

No va ser fins el 1992 que els científics van identificar correctament el verí que va resultar ser homobatrachotoxina, una substància molt especial ja que abans s'havia vist únicament a granots dels gèneres *Phyllobates* i *Dendrobates*, els famosos granots verinosos sudamericans dels que els indígenes treuen el verí (curare) amb el que impregnen les seves fletxes quan van a caçar. Els

Pitohui dichrous

Choresine sp.

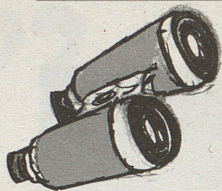
pitohuis són molt menys tòxics que els granots però el verí és químicament idèntic i no convé menjar-se'n cap, tot i que els nadius de la zona diuen que si se prepara bé i amb molta cura se poden menjar.

La següent pregunta era, d'on treuen el verí? Ni els granots ni els pitohuis produeixen el verí per ells mateixos, així que ho han de trobar a l'entorn, però no se sap en cap dels dos casos d'on ho poden treure. Després de molt cercar pareix que en J.P. Dumbacher està a prop de la solució a l'enigma, i aquesta solució són uns petits escarabats del gènere *Choresine* que viuen a la mateixa regió i dels quals s'alimenten els pitohuis. Aquests escarabats contenen batrachotoxina en el seu cos que sembla que tampoc no són capaços

de sintetitzar ells mateixos sinó que han adquirit d'una tercera font, encara desconeguda. Se sap que els pitohuis mengen aquests escarabats, però encara no se sap si aquesta és l'única font de la que treuen la toxina.

Pareix que la funció de les toxines podria ser doble, per una banda protegir-se dels possibles depredadors i per altra protegir-se també dels paràsits.

El pitohuí enmascarat va ser el primer aucell verinós identificat, però s'han trobat altres dos pitohuis també tòxics així com un aucell d'un gènere diferent, *Ifrita kowaldi*, també de Nova Guinea i se sospita que en poden haver més.

A l'aguait

Rafel Mas

Farem aquí una recopilació de les observacions d'aus més interessants que s'han fet a Mallorca i la resta de Balears en els darrers mesos de juny, juliol i agost. Aquestes cites han estat passades per diversos observadors a través del FòrumAus del GOB. Podeu trobar més informació a la plana web del GOB i apuntar-vos al fòrum si voleu rebre els misatges a la vostra adreça de correu electrònic.

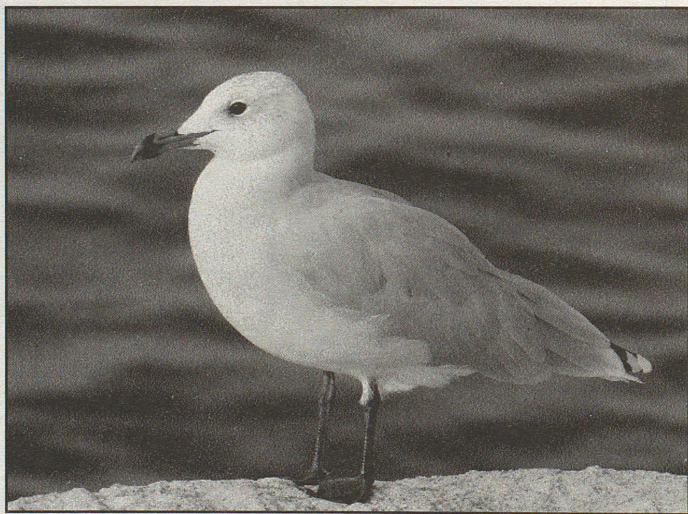
JUNY

El dia 23 de juny : Els joves d'arpella (*Circus aeruginosus*) començaven a deixar-se veure sortint dels nius a s'Albufera de Mallorca. També 5 joves d'ànnera blanca (*Tadorna tadorna*) nascuts a la depuradora amb els adults es veren per es Ras

(S'Albufera). Al parc s'observen 246 parelles d'Avisador (*Himantopus himantopus*). Es veien a diari entre 3 i 5 Cel.lots (*Plegadis falcinellus*). Observada una família d'Estornells (*Sturnus vulgaris*): 2 adults i 4 joves. Durant el mes, els Falcons marins (*Falco eleonora*) es deixen veure amb molta freqüència, caçant insectes a s'Albufera.

A l'Atalaia d'Albercutx i Les Cases Velles de Formentor, des de primers de març fins a principis de juny i gràcies a les observacions de uns quants ornitòlegs sofrits (Lalo Ventoso i José Manuel Tapia i altres) es comptabilitzaren les següents aus en pas pre-nupcial:

- 18 exemplars de milana negra (*Milvus migrans*).

Gavina de bec vermell (*Larus audouinii*). Foto: J.J. Bazán

Aguila peixatera (*Pandion haliaetus*). Foto: J.J. Bazán

- 9 exemplars milana reial (*Milvus milvus*).
- 72 exemplars d'arpella (*Circus aeruginosus*).
- 2 exemplars d'esperver d'Albufera (*Circus cyaneus*).
- 1 exemplar d'àguila d'Albufera (*Circus pygargus*).
- 51 exemplars d'aligot (*Buteo buteo*).
- 4 exemplars de falconet (*Falco sub-buteo*).
- 8 exemplars de falcó torter (*Accipiter nisus*).
- 13 exemplars d'esperver (*Hieraetus pennatus*).
- 12 xoriguers (*Falco tinnunculus*).
- 5 àguiles peixateres (*Pandion haliaetus*).
- 1 exemplar d'àguila marcenca (*Circaetus gallicus*).
- 1 exemplar de moixeta voltonera (*Neophron pernopterus*).
- 239 exemplars de falcó vesper (*Pernis apivorus*).

El dia 24 s'informava que aquest any hi ha hagut 10 nius de voltors negres (*Aegypius monachus*) amb 7 polls nascuts.

El 27 de juny teníem dades del nombre de colles de Gavina corsa (*Larus audouinii*) censades a les Balears:

Cabrera	187 parelles
Mallorca	244 parelles
Menorca	150 parelles
Eivissa	546 parelles
Formentera	231 parelles
Total	1358 parelles

JULIOL

El 6 de juliol es va veure una gavina de cap negre (*Larus melanocephalus*) adulta sobrevolant la costa de la Colònia de St. Jordi.

El dia 12 al Salobrar (Campos) es comptabilitzaren 115 Becs d'alena (*Recurvirostra avosetta*) incloent polls de totes les edats. Possiblement la xifra més elevada que s'ha censat mai a la zona. 1 exemplar de Cegall de Mosson coar-roja (*Limosa lapponica*) en plomatge estival.

El dia 14 es va observar a Eivissa el primer exemplar d'Àguila peixetera (*Pandion haliaetus*) del pas post-nupcial a les salines de Es Codolar. Posteriorment, el 20 de juliol se n'observaren 2 exemplars al mateix lloc.

El dia 15 una Noneta (*Hydrobates pelagicus*) donava voltes sobre el cadàver d'un caxalot prop de l'illa de Na Foradada (Cabrera) es pensa que podria estar alimentant-se de restes del cetaci.

El dia 16 s'escoltaren 2 Miules (*Athene noctua*) a prop d'Esporles.

El 18 coneixiem els resultat

de nidificació de la milana (*Milvus milvus*) a Mallorca enguany: s'han localitzat 14 parelles nidificants segures, dues més que l'any 2004. En total els polls nascuts han estat 26. En la mateixa data sabem que a s'Albufera hi ha 15 parelles d'arpella (*Circus aeruginosus*) i s'han detectat 12 nius diferents. També el 18 de juliol a Formentera, a la finca pública de Can Marroig, veieren un exemplar de Falconet (*Falco subbuteo*).

El dia 20 dues Cigonyes (*Ciconia ciconia*) volaven no gaire amunt sobre la rotonda de l'hospital de Son Llàtzer (carretera Palma-Manacor).

El 25 de juliol 3 voltors negres (*Aegypius monachus*) sobrevolaven Marratxinet, venint des de la Serra i en direcció Cap Blanc.

El 26 hi havia fins a 10 Milanès reials (*M. milvus*) sobre l'abocador de Son Reus (Palma)

Cigonya (*Ciconia ciconia*). Foto: T. Muñoz

Soteri gros (*Podiceps cristatus*). Foto: T. Muñoz

AGOST

El dia 3 d'agost hi havia a es Salobrar de Campos una cinquantena de Corriols menuts (*Calidris minuta*), 3 exemplars de Fumarell de cara blanca (*Chlidonias hybridus*) i un exemplar de fumarell alabanc (*Chlidonias leucopterus*).

El 12 d'agost 2 Ulls de bou grossos (*Phylloscopus trochilus*) per Montuïri. El mateix dia al Parc Natural de Llevant es va anellar un coarqtja (*Phoenicurus phoenicurus*). 13 d'agost, també en el salobrar, 4 falzies reials (*Apus melba*), 2 batallaires (*Philomachus pugnax*) i una gavina de cap negre (*Larus melanocephalus*).

El dia 18 va passar per s'Albufera de Mallorca un grupet de limícoles en migració en el qual hi havia 10 curleres (*Numenius phaeopus*).

El 19 d'agost a Formentera es comptabilitzaren 1173 Ànneres cabussones (*Podiceps nigricollis*).

El dia 21 a l'embassament

de Cúber s'observaren 5 ulls de bou (*Phylloscopus collybita*).

El dia 22 a la bassa de reg de Son Ferriol 1 soterí (*Podiceps cristatus*). També el 22 a ses Salines des Codolar (Eivissa), un exemplar de Garsa de mar (*Haematopus ostralegus*). El dia 22 a la Reserva Nat. De s'Albufereta (Pollença) 1 titina dels arbres (*Anthus trivialis*).

El dia 23, dues milanes negres (*Milvis migrans*) sobre son Reus, Palma. El mateix dia un Ropit (*Erithacus rubecula*) prop de sa Granja d'Esporles.

Informació arreglada a partir de cites de: Pere Vicens, Lalo Ventoso, Toni Muñoz, Evelyn Tewes, Jordi Muntaner, José Manuel Tapia, Miguel McMinn, Jaume Adrover, Gil Panadès, David García, José Luis Martínez, Maties Rebassa, Toni Bauçà.

Sortides ornitològiques

Rafel Mas, Lluís Parpal, Lalo Ventoso i Manuel Suàrez

Aquest any hem posat en marxa un calendari de sortides ornitològiques a realitzar cada mes. En un principi la cosa va tenir una arrancada d'ase perquè entré unes coses o unes altres vàrem tenir que suspendre les sortides de gener, febrer i març, però una vegada feta la primera, la cosa se va animar molt i les sortides han anat millor una darrera l'altra. Tot seguit teniu un petit resum de les que s'han fet fins ara per contar-vos que vam veure i animar-vos a participar en les que s'aniran fent en el futur.

Observant limícoles al Salobrar de Campos

El matí del dia 24 d'abril, a primera hora, ens vam trobar els 6

participants en aquesta primera sortida ornitològica davant els Banyes de la Font Santa. D'allà vam partir seguint el camí de Sa Barrala cap el Salobrar. El mes d'abril es un bon moment per veure limícoles al Salobrar i noltros vam tenir la sort de veure uns quants. Entre altres, per exemple, corriols (*Calidris* sp), avisadors (*H. himantopus*), cama-rojes i cama-verdes (*Tringa* sp), tiruril·los (*Charadrius* sp), curleres (*Numenius arquata*). Un dels limícoles que més ens va sorprendre va ser una preciosa guatlere-ta de mar (*Glareola pratincola*) que vam poder veure molt bé. A més també hi havia un bon grapat d'ànners de diferents espècies com coll blaus (*Anas platyrhynchos*), coers (*Anas acuta*), ànners blanques (*Tadorna tadorna*), també agrons blancs (*Egretta garzetta*) i grisos

Sortida al Salobrar de Campos. Foto: J.L. Martínez

Els participants a la sortida a la Talaia d'Albercutx. Foto: S. Quintanilla

(*Ardea cinerea*) i molts altres...en fi, una bona excursió i molts aucells observats.

Rapinyaires a la Talaia d'Albercutx

El dia 8 de maig durant el matí i fins al migdia es va fer una sortida a la Talaia d'Albercutx (Pollença) per a observar rapinyaires en el pas prenupcial. L'excursió, o més ben dit, la jornada d'observació, va córrer a càrrec de l'amic Lalo Ventoso, gran expert en rapinyaires. Aquesta torre és un lloc privilegiat per a l'observació de rapinyaires i altres espècies d'aucells, ja que gran part dels aucells que travessen l'illa arriben a Formentor i allà es forma un "embut" abans que peguin el bot cap al continent europeu. Pujàrem en cotxe fins

a la torre i ens reunirem allà 8 observadors.

El dia va ser fantàstic, un soleiet...però només observàrem un Aligot (*Buteo buteo*), 1 falcó vesper (*Pernis apivorus*) i 2 agrons grisos (*Ardea cinerea*) que van prendre molta alçada i sortiren directament cap a la mar, cap al nord.

També se va aprofitar la sortida per alliberar un Aligot (*B.buteo*) que havia estat recuperat al COFIB i que va volar molt bé i se'n va anar en direcció a ses Cases Velles. Esperem que per orientar la seva brúixola interna i partir sense problemes cap al nord.

En Lalo, el guia, ens digué que era el pitjor dia de migració que havia tengut enguany, però ho passàrem molt bé....

Falcons marins, Parc Natural de s'Albufera - Son Bosc

El dia 9 juliol, durant el capvespre, vàrem anar de sortida ornitològica pel Parc Natural de s'Albufera i Son Bosc a la recerca de Falcó mari (*F. eleonora*). Començarem gaudint de "l'Agronera" de l'entrada al parc, moguda com sempre: crits i estirades d'Agró blanc (*E. garzetta*) i esplugabous (*B. ibis*). Ens sobrevolaren dues Llambríges (*Sterna* sp.). Ens va sorprendre l'abundància i paciència de l'agró gris (*A. cinerea*) al turó de ses Eres i es Ras. En Lalo Ventoso ens va ensenyar com retratar-lo amb la novedosa tècnica del *Digiscoping*. Els agrons rojos (*A. purpurea*) també es deixaren veure bé per la zona. Sentírem el porquí crit del rascló (*R. aquaticus*) i adults amb joves i polls de Fotja (*F. atra*) i Polla d'aigua (*G. chloropus*). Sebel·lins (*B. oedipnemus*) i grups d'ànneres al turó de ses Eres. I qual-

que arpella (*C. aeruginosus*) sobrevolant la zona, una d'elles un mascle preciós. Es podia sentir qualche rosinol bord (*C. cetti*) i rossinyols grossos (*A. arundinaceus*) i vérem com els xàtxeros grocs (*M. flava*) capturaven insectes sobre les jonqueres dins el ras. Avisadors (*H. himantopus*) giscant i algú va veure els ibis negres o cel·lots (*P. falcinellus*). Vam veure també una brega de gall-favers (*P. porphyrio*).

A ses puntes hi havia una figuera-dormidor plena d'Orvals (*N. nycticorax*) i rondava per allà un jove de Capxibota (*L. senator*). En arribar a son Bosc, ni una ànima tu!...ja pensàvem que hauríem "fet frare"...Però a les 21'30 puntuals a la cita i fins a les 22 hores ens voltaren sobre el cap una dotzena (potser més) de falcons marins (*F. eleonora*) que venien a cercar la seva ració diària de l'escarabat *Polyphyla fullo*. Les captures i cucaveles aèries com sempre encantadores.

Sortida vespertina per observar falcons marins a Son Bosc. Foto: L. Ventoso

Vetlada durant la sortida al Parc natural de Llevant. Foto: L. Parpal

La sortida va acabar en soparillo amb part dels participants, vora la platja allà on acaba es Comú de Muro, vora els hotels. Completàrem les observacions amb els crits de jovenets de Mussol reial (*Asio otus*). Participaren a la sortida 23 persones.

Cens d'aus nocturnes, Parc Natural de Llevant

Durant el cap de setmana del 18 i 19 de juny es va dur a terme una sortida al Parc Natural de Llevant. Aquesta sortida tenia intenció de donar a conèixer les peculiaritats del parc, la fauna, i a més s'aprofità per a realitzar un cens acústic d'aus nocturnes a les cases d'Aubarca.

El dissabte dia 18 de juny, després d'una petita introducció sobre el Parc, sortirem des de s'Alqueria Vella d'Avall i caminant ens dirigirem cap a les cases

d'Aubarca. Allà es va explicar com es duria a terme el cens i es va repartir documentació i fitxes. Els grups es desplaçaren a les àrees assignades i es va realitzar el cens.

Les aus observades durant el cens foren: Mussolet (*Otus scops*), Sebel.lí (*Burhinus oedicephalus*), Enganapastors (*Caprimulgus europaeus*), Òliba (*Tyto alba*) i Rossinyol (*Luscinia megarhynchos*).

Al dia següent els que ho desitjaren varen realitzar una sortida de matinada per a conèixer un poc més la flora i fauna del parc. A la sortida i al cens participaren un total de 24 persones!

Properes sortides

Ja s'ha fet un primer llistat de les sortides ornitològiques que se faran durant el 2006. La primera, la de gener, és molt especial i se farà en col·laboració amb el Parc Nacional de

Cabrera que posarà a la nostra disposició el seu vaixell "Aldebarán" per fer una sortida marina. Se sortirà de Porto Pi i anirem cap a Cabrera amb la finalitat de veure aucells marins durant el trajecte. La sortida serà el dia 23 de gener, que és dilluns, ja que en cap de setmana el vaixell no surt. Les places son limitades.

La segona, al mes de febrer, serà al Galatzó, una sortida que se'ns resisteix quan ho hem intentat. La finalitat principal serà veure els xalambrins de muntanya (*Prunella collaris*) que hi sol haver pel cim. A més segur que se veuran altres espècies interessants durant la pujada.

El mes de març se farà una sortida al Castell del Rei (o similar) per veure rapinyaires, ja que a la zona són abundants i a més ja estaran molt actius. Esperam veure esparvers (*Hieraaetus pennatus*), falcó (*Falco peregrinus*), xoriguers (*Falco tinnunculus*), potser voltors (*Aegypius monachus*) i algun més en migració.

L'abril anirem a Son Real per veure les diferents espècies de busquerets que hi crien: busqueret de

cap negre (*Sylvia melanocephala*), busqueret roig coal·larg (*Sylvia undata*), el nostre xorrec (*Sylvia balearica*), busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*) i potser algun altre en migració. A més hi ha moltes altres espècies interessants criant per la zona.

El mes de maig anirem al Salobrar per veure la migració dels limícoles, uns aucells molt interessants i que a vegades ens costa identificar: corriols, camaverdes, camarotjes, tiruril·los, avisadors, becs d'alena....i potser alguna sorpresa ja que és una època molt interessant per veure la migració d'aquestes espècies.

Durant el juny repetirem la magnífica sortida que se va fer l'any passat a s'Albufera de Mallorca per veure el comportament de caça i alimentació dels falcons marins a Son Bosc, i que podeu llegir en aquest mateix article.

Si estau interessats en venir o saber més coses sobre alguna de les sortides podeu telefonar al GOB (971496060) o enviau un missatge a ornitologia@gobmallorca.com

En Rafel Mas, guiant
una de les excursions.
Foto: L. Parpal

Les estacions d'anellament d'esforç constant

Manolo Suàrez

Durant el 2005 s'han posat en marxa dues Estacions d'Anellament d'Esforç Constant (EEC) a Mallorca. No són les primeres de Balears, ja n'hi ha a Menorca, però sí són les primeres de Mallorca.

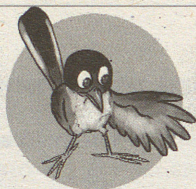
Les EEC són estacions d'anellament que segueixen una metodologia ja establerta i que és la mateixa per totes les estacions arreu del món (Europa, bàsicament). L'única cosa que pot variar és la periodicitat en que s'instal·la i l'horari en alguns casos. En el nostre cas són estacions de periodicitat setmanal, cosa que, si bé suposa un gran esforç, per contra ens dona molta informació.

Les EEC son importants eines d'estudi de la dinàmica poblacional de les diferents espècies d'aus de la zona on s'instal·len, i ens donen a més molta informació complementària ja que ens permeten fer un seguiment a la vegada de la població, l'èxit reproductor, la supervivència, la fenologia... Aquest projecte s'ha d'integrar en la resta de projectes que monitoritzen els aucells i que ja estan en marxa, com les campanyes d'anellament de les migracions o el SAC (seguiment d'aus comunes) i els que s'iniciaran en el futur.

Les EEC s'han instal·lat fins al moment a la Reserva Natural de s'Albufereta i al Parc Natural de Llevant, i seria molt important augmentar el nombre d'EEC per tal de poder estudiar els diferents patrons a diferents zones.

Fent la passada a les xarxes de l'EEC de s'Albufereta. Foto: M. Suàrez

Els nostres aucells

Falcó marí o de la Reina, i també del Bosc...

Jaume Bonnin

És, l'observació d'uns falcons realitzant vols impossibles baix imperiosos espadats i caçant en grup petits ocells migrants damunt la mar, un dels moments més increïbles que es poden viure a la nostra illa, concretament al nord.

Estem parlant del Falcó Marí, també conegut com Falcó de Ribera (Pollença), Falcó Mosquer (Escorca), Falquinyol (Campanet), Falcó Negre (Cabrera) i també Falcó de la Reina en referència al seu nom llatí *Falco eleonora* dedicat pel seu

descriptor a la reina Eleonora d'Arborea que, segons consta en un document del segle XVI, va protegir l'espècie a aquella illa (deu ser un dels primers casos que una autoritat protegeix a una espècie sense interessos cinegètics o cetrers). Es tracta d'una espècie extraordinària, tant pel que fa a la seva aparença com al seu cicle vital.

El Falcó Marí és d'una mida entre la del Falcó Pelegrí i del Falcó Torter amb la cua llarga i les ales fines, la longitud del mascle és de 35

Poll de falcó marí, al niu. Foto: J. Bonnin

cm. i la de la femella de 45 cm (sempre majors en els rapinyaires). L'envergadura oscil·la entre 89 i 100 cm i el pes entre 350 i 450 g. Té dues fases de coloració de plomatge independentment del sexe i edat: clara i obscura. La fase clara és una mica variable i subdivisible i és la més freqüent amb una proporció de 4 falcons clars per 1 de fosc. El disseny és el típic de falcó amb el dors terrós-grisenc fosc, amb el cap i galtes (bigoti) quasi negre i les parts inferiors blanc-crema amb un llistat negre absent al pit i el ventre vermellós; la intensitat i extensió del llistat proporciona molta variabilitat d'individus. La fase fosca presenta un plomatge negre més o manco uniforme (també hi ha variabilitat de plomatges però és més escassa que als clars). Les potes i la cera són grocs al mascle i lleugerament verdoses a la femella.

La seva àrea de cria és el mediterrani, d'est a oest, i algunes zones de la costa atlàntica de Marroc i Canàries. És un gran migrador que hiverna a Madagascar i a zones de l'Àfrica oriental. La població mundial s'estima entre 4.500 a 8.000 parelles i la Balear en unes 800 parelles. A les illes cria a Mallorca, Eivissa, Cabrera, sa Dragonera, es Vedrans i Tagomago. Al cens efectuat al 2004 es contaren 1.257 individus, només a Mallorca en foren 580.

És per abril quan arriben a les nostres costes, després del llarg viatge des dels quarters d'hivernada a l'Índic a través de la Mar Roja i creuant la Mediterrània. És una espècie gregària que nidifica en colònies a espadats de la costa i a illots abruptes.

En aquest temps comencen a

Falcó marí de la forma clara. Foto: S. Torrens

ocupar els seus territoris de cria. En un principi, alguns individus s'alimenten a la costa d'aus migratòries del pas prenupcial (sud-nord), al poc temps és fàcil trobar-los per l'interior de Mallorca caçant libèl·lules i coleòpters combinant vols àgils i ràpids amb lents, planant com un xoriguer. Tot un espectacle observar com un estol de desenes de Falcons cacen formigues voladores o altres insectes minúsculs, pegant una urpada al aire, amb un aleteig brusc, e immediatament duent-se l'urpa al bec. Un bon lloc per observar-los és a S'Albufera i S'Albufereta.

Per juny, les falcies recent sortides del niu són la seva principal i escorredissa presa i els falcons han de demostrar una agilitat i eficàcia extraordinària per caçar-les.

El mes de juliol comença la reproducció, passen més temps a les colònies i són més gregaris. Realitzen vols nupcials en cridaners grups, s'encalquen a gran velocitat, es llancen en picats de vertigen cap a la mar... a vegades la femella, quan hi va el mascle, es dóna la volta durant uns segons i casi es toquen amb les urpes.

És un ocell cridaner, principalment quan caça o qualche intrús s'apropa a la colònia, la veu es un estrident ¡kíí kíí kíí ¡kieí kieí kieí!. No fan un niu pròpiament dit sinó que posen els ous directament enterra,

preferentment a una bauma, cova o baix una pedra on estan més protegits del sol i la pluja, de vegades ja sigui per falta de un lloc millor o inexperiència posen directament a una represa. La posta és de 1 a 3 ous (qualque cas de 4) i és produeix als darrers dies de juliol i primers d'agost. La coloració dels ous sol ser de un fons d'un ocre clar (que pot arribar fins al blanc) esquitxat amb petites taques marrons. La femella, amb ajuda esporàdica del seu company, les cova durant 28 dies. A finals d'agost i principis de setembre neixen els polls. A las Balears, el 58% dels

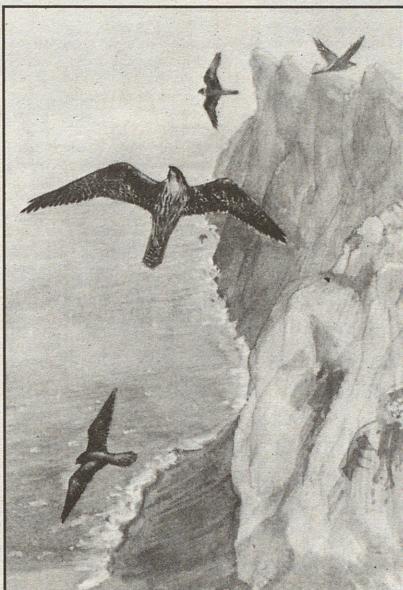

Falcó marí de la forma fosca. Foto: J.R. Jurado

ous posats tenen èxit i arriben a volar els polls.

La reproducció del Falcó de la Reina és tardana en comparació amb les altres espècies que normalment a principis d'estiu els polls volen i es deu a la seva especialització; l'eclosió coincideix amb el moment en què el pas migratori post-nupcial (nord-sud) de molts ocells es més nombrosa, i per tant, la caça és abundant. Adapta el seu cicle biològic a l'època en què poden obtenir més i amb menys esforç, l'aport energètic per surar la pollada. Les colònies estan orientades a l'oest o nord-oest (a excepció de Cabrera), direcció per on arriben els migrants, procedents d'Europa. Alguns d'aquests migrants, amb mala sort, es trobaran amb un estol de foscos falcons aguantant-los just a punt d'arribar a la costa de la Serra de Tramuntana. La caça del Falcó Marí sovint és en grup; un es precipita sobre una presa, d'altres l'acompanyen i es van rellevant en una agitada persecució on l'ocell intenta fugir-se'n volant arran d'aigua. Si la espectacular persecució acaba amb èxit per un dels Falcons, aquest no ho compartirà i ràpidament transportarà la menjua al penyal on la seva parella la repartirà entre els criadors pollats.

Els desplomaders, devora del niu, són un bon lloc per estudiar la migració, es poden detectar un munt d'espècies que passen i que són del gust del Falcó. La dieta es variada: de puputs a enganyapastors, guatlles, formiguers, oriols, coablanques, tords, ropits, ulls de bou... si el pas és escàs o simplement es posen a tir no manca qualche papallona com l'esfinx de la calavera.

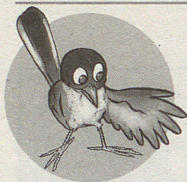

Falcons marins a un penya-segat.

Dibuix: V. Sastre

Els polls han de créixer aviat, en poc temps han de ser capaços de volar i d'haver acumulat greix, això és, tenir energia per a principis de novembre deixar la serra i partir amb els adults a un llarg viatge al tròpic, al sud de l'equador.

Curiosament, a Madagascar, el nostre Falcó Marí habitant a l'abrupta costa i lligat a la mar, es converteix amb Falcó del Bosc, on caça insectes arran de les copes de l'exuberant vegetació.

Coses d'ornitologia

Traduïnt una mica (II) Parlem de capsigranys

Jesús R. Jurado

Són un grup de passeriformes, els capsigranys, ben coneguts a la pagesia i entre els ornitòlegs de les Illes. La Ciència ha fet amb ells la família dels Làrids que compta amb més de setanta espècies vivents, agrupades en una dotzena de gèneres que s'estenen per vastes regions de l'Antic Continent fins a Nova Guinea, amb excepció feta d'Austràlia i Madagascar. Els capsigranys tenen el seu origen ben probablement a la regió paleàrtica i les primeres restes fòssils conegudes daten del Miocè inferior, amb més de vint milions d'anys de edat.

A Europa són presents, després dels darrers canvis en la

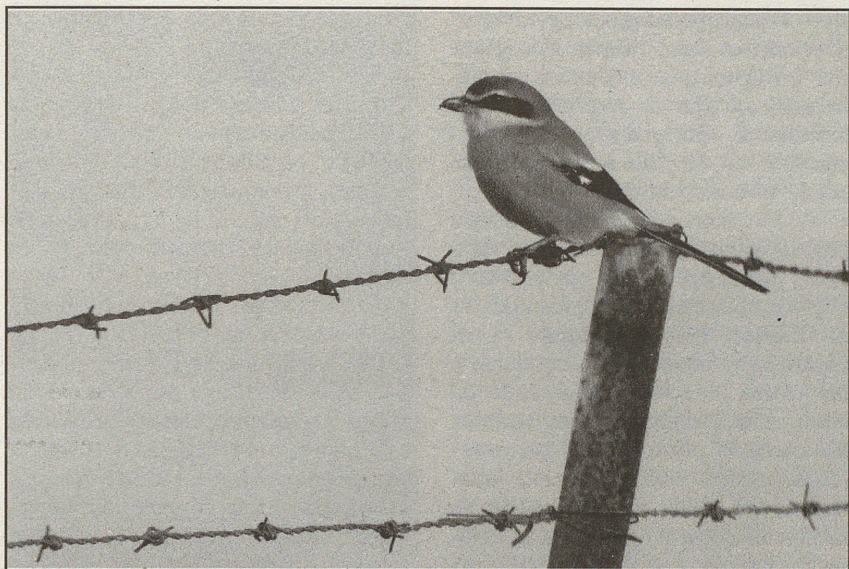
Sistemàtica, set espècies i totes elles, en diferents graus, són observables al nostre arxipèlag. Tres d'elles són considerades com a Rareses a nivell de les Illes i dues més també són rareses a nivell de tot l'Estat.

Parlem ara dels noms llatins amb els que la Ciència els coneix i els classifica. Tant la família -*Laniidae*-, com el gènere present entre nosaltres -*Lanius*-, provenen de la paraula llatina *lanarius* -ben igual que amb el *Falco lanarius*-, que vol dir "carnisser", i així mateix del derivat *lania-tus*, en el sentit d'esquinçar, estripar o escorxar. Tots coneixem l'agressivitat i valentia dels capsigranys tant a l'hora de caçar com de defensar la seva niera o el seu territori i com solem fer molt sovint, aviat els adjudiquem un paper de "dolent de la pel·lícula": el nom del gènere a la nostra llengua hauria de ser doncs "el carnisser estripador" o alguna moneria semblant.

Anem ara amb les espècies. No vos fixeu amb l'ordre, si entre els autors de solvència, no n'hi ha dos que els ordenin igual, què no he de fer jo!. Començarem per *Lanius collurio*, que és un migrant rar a totes les Illes, considerat com a Raresa local. És conegut entre nosaltres com a Escorxador (cat.), Capsot d'esquena roja (val.) i Capsigrany roig (nom menorquí que volem adop-

Lanius collurio

Lanius meridionalis. Foto: C. Artigues

tar per tot l'arxipèlag). En la Sistemàtica, la paraula emprada per denominar l'espècie és la llatinització del vocable grec *kollurion* que fou un nom emprat per n'Aristòtil i altres autors per referir-se a un aucell de presa, -o carnisser?-, del tamany d'un tord. Sovint s'ha especulat si els autors clàssics es referien a qualche capserigany.

Ve després *L. minor* que a l'arxipèlag nostre només s'ha presentat a Mallorca i com a accidental i també és una Raresa local. Els catalans li diuen Trenca i els valencians Capsot menut. Entre nosaltres totes les espècies eren capsigranys i pel que fa a aquesta, el seu nom científic no deixa volta de fulla: en llatí, *minor* és "menut".

Vendria ara *L. excubitor* que segons el seu estatus, a l'arxipèlag és

considerat un hivernant i migrant rar a totes les illes essent també una Raresa local. A la resta dels Països Catalans el coneixen com a Botxí (fa poc l'espècie ha estat desdoblada i se l'ha afegit "septentrional"). Aquí se l'ha vist tan poc que per anomenar-lo ens anem decantant per dir-li com al País Valencià i Catalunya. El nom de l'espècie, *excubitor*, és una paraula llatina que vol dir vigilant o sentinella i n'hi ha que diuen que és perquè a l'edat mitjana, aquest aucell era emprat per fer de guaita pels falconers quan anaven a capturar rapinyaires; altres diuen però que és perquè sovint es pot veure al botxí, immòbil al capcurucull d'un arbre o a qualsevol altre lloc alt i obert, a l'aguait d'un perill o d'una presa.

El *Lanius meridionalis* era fins fa poc una sub-espècie de l'ante-

rior i el mateix ens diu el seu estatus a les nostres illes: hivernant i migrant rar. De la mateixa manera l'anomenarem com fan al continent: Botxi meridional. Òbviament el seu nom científic vol dir "del sud", indicant-nos la seva distribució.

Lanius senator és el nostre "capserigany" per excel·lència, cria entre nosaltres essent un estival i migrant abundant a totes les illes. És el Capsot dels valencians i el Capserigany nostre i dels catalans. A més a les Illes rep una grapada de noms, molts d'ells simples variants del correcte però d'altres ben diferents: catxo, xueta, botxot, cuecuc... Pel que fa al nom científic de l'espècie, *senator*, es deu a la coloració del pili i el clatell d'aquests aucells, de tonalitats porpres que era el color d'una llista amb la que es

distingien les togues dels senadors a la Roma clàssica.

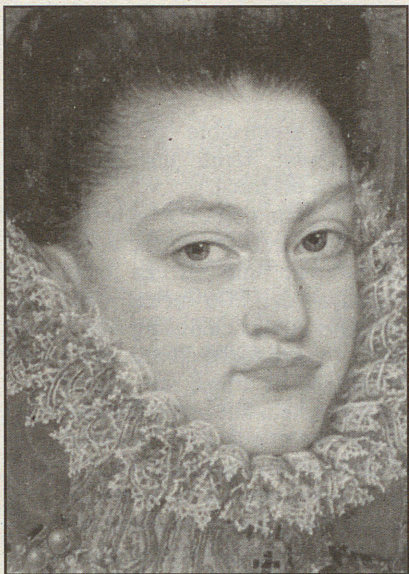
El sisè del nostres capsigrany és *Lanius nubicus*. Accidental a l'Arxipèlag amb una sola cita homologada al Port de Pollença i una altra pendent d'homologació d'una femella adulta capturada a Cabrera. És considerat una Raresa a nivell de tot l'estat

Li diem Capsigrany emmascarat com a la resta dels Països Catalans. El nom de l'espècie, *nubicus*, li ve donat per ser la regió de Núbia, al Sudan, precisament un dels seus quarters d'hivernada més importants i per provenir d'aquell país els exemplars que serviren per fer la primera descripció de l'aucell.

Arribem així al darrer capsigrany dels que habitualment es consideren europeus encara que hi ha un

Capsigrany (*Lanius senator*) jove. Foto: J.J. Bazán

La filla de Felip II, Isabel Clara Eugènia, governadora de Flandes, és una de les candidates de ser l'origen del color "isabelí", que dóna nom a *Lanius isabellinus*

parell d'espècies divagants que de tard en tard han estat citades a Europa. Aquest darrer capsigrany és *Lanius isabellinus* que només ha estat vist una vegada, aquest pic al Salobrar de Campos. En el cas de les dues espècies, les citacions de Mallorca són les úniques a tota l'àrea dels Països Catalans. També és una espècie considerada Raresa a nivell de tot l'estat. L'anomenem Capsigrany pàl·lid com li diuen també al continent. El nom emprat a la Sistemàtica per aquesta espècie, *isabellinus*, és la llatinització del nom d'un color, l'isabelí, que ve a ser una tonalitat una mica indefinida, pàl·lida, és un color groguenc, cremós, amb una patina molt tènue vermelloso... més o manco. Crec però, que val la pena conèixer com un color

tan macilent i malaltís arribà a assolir un bell nom de dona... i de reina.

Com sempre sol passar, hi ha dues situacions semblants però en llocs i èpoques diferents. El bessó és el mateix però canvien els protagonistes. La primera història explica l'origen del color isabelí a Flandes ben a l'inici del s. XVII. Allà, una nobilíssima dama -però tal vegada una mica bruta-, l'arxiduquessa d'Àustria Isabel Clara Eugènia, filla predilecta per cert d'en Felip II, rey de les Espanyes, que tenia al seu marit assetjant la ciutat d'Ostende, va prometre que si l'espós tornava sa i estalvi, no es canviaria de camisa o de brusa fins que donés fi el setge. Així mateix, l'esmentat setge d'Ostende durà tres anys. Imagineu el color de la camisa?!

L'altra explicació -com l'anterior, més o manco verídica-, es refereix a Sa Catòlica Majestat, Isabel de Castella. Aquesta reial senyora -mai va tenir fama de neta però-, va prometre també no canviar-se de camisa fins que no arrabassés Granada als sarraïns. La guerra de Granada començà l'any 1481 i acabà en 1492, una mica més d'una dècada duent la mateixa brusa!. Si es posava a favor del vent, no és d'estranyar que el pobre Boabdil i les seves hostes ho deixessin anar i no aturessin fins estar a l'altra banda de l'estret.

Aquestes contarelles poden explicar l'origen del color isabelí però es ben segur que el color de qualsevol de les dues camises devia ser bastant més fosc que el de *Lanius isabellinus*.

Ha mort Willy Suetens

Joan Mayol

El passat mes d'agost va finir a Bèlgica, d'una crisi cardíaca, un dels grans amics dels rapinyaires i la natura europea: Willy Suetens. Banquer de professió, va ser un capdavanter de la fotografia de rapinyaires, des de Noruega a Tunísia i des dels Balcans a Extremadura. Ell, amb el seu inseparable amic Paul van Groenendael, són autors de mils de fotografies i cents d'hores de filmacions de tota la fauna europea de rapinyaires. Paul va morir ja fa uns anys, i Willy havia baixat el seu ritme de feina, tot i que continuava, junt a la seva esposa Mya, protegint els rapinyaires, especialment a una finca a Càceres, que havia adquirit amb aquesta finalitat.

WS té vinculació amb Mallorca per diverses i productives visites (Sa Dragonera, Cabrera, Serra de Tramuntana), especialment en relació amb el falcó marí. Els majors recordam una memorable sessió al GOB, on ens va explicar les tècniques de feina, i ens va enlluernar amb els potents teleobjectius i aparells que garantien una distància suficient per assegurar que la fotografia no causés impacte en els nius. En realitat, la seva vinculació amb l'illa és anterior: a finals dels anys 60, la destrucció de rapinyaires pels escopeters locals era escandalosa, i aleshores en Willy va respondre a la petició d'auxili d'un falconer mallorquí, Rafel Mercadal, que proposava imprimir un prospecte que informés els caçadors de la protecció de totes les aus de presa. Els germans Terrasse respongueren, Paul Geroudet va redactar el text i Willy va

ser el responsable de trobar el finançament (amb una important aportació personal!).

Som molts els "goberos" que tenguérem la sort de tractar-lo, i de fer amistat amb ell. La biblioteca Casasayas del GOB inclou moltes de les seves publicacions (algunes aparegudes a Ardeola), entre les quals excel·leix el llibre de rapinyaires europeus, una autèntica obra mestra. *També tenim a la casa una mostra de la seva tasca cinematogràfica. Com a petit homenatge a la seva memòria, es programarà pròximament una mostra de les seves publicacions, i projectarem la filmació sobre el falcó marí.*

Conèixer i reconèixer la tasca d'un dels grans amics dels rapinyaires i la natura europea és un deure de justícia, i la millor forma de mantenir-ne viva la memòria. Descansi en pau.

Una de les moltes i magnífiques imatges que ens ha deixat en W. Suetens

Petició d'informació sobre milanes

Des de l'any 2000, el GOB executa un programa d'estudi i conservació de la milana (*Milvus milvus*) a Mallorca, dirigit per la Conselleria de Medi Ambient. Així, les darreres 6 temporades de cria hem equipat un nombre important de polls de milana amb emissors de ràdio i marques alars de colors. Això ens permet fer un seguiment acurat dels moviments de les milanes i determinar les àrees importants per a la seva supervivència, i en alguns casos es pot detectar la mort d'animals en poques hores, cosa que ens ha aportat informació fonamental per lluitar contra l'ús il·legal del verí, que com sabeu és la principal amenaça per les milanes illenques en aquests moments.

La informació sobre avistaments de milanes portadores de marques ens és de molta utilitat, pel que et demanam que paris una especial atenció i ens comuniquis les observacions que puguis fer. Les marques només són ben visibles quan la milana està aturada, i quan gira i mostra la part superior de les ales. Convé anotar el color de la marca (blau, verd, vermell o taronja) i si és possible la lletra o número, de color blanc. Les observacions les pots remetre a milana@gobmallorca.com (o cridant-nos al 971 496060).

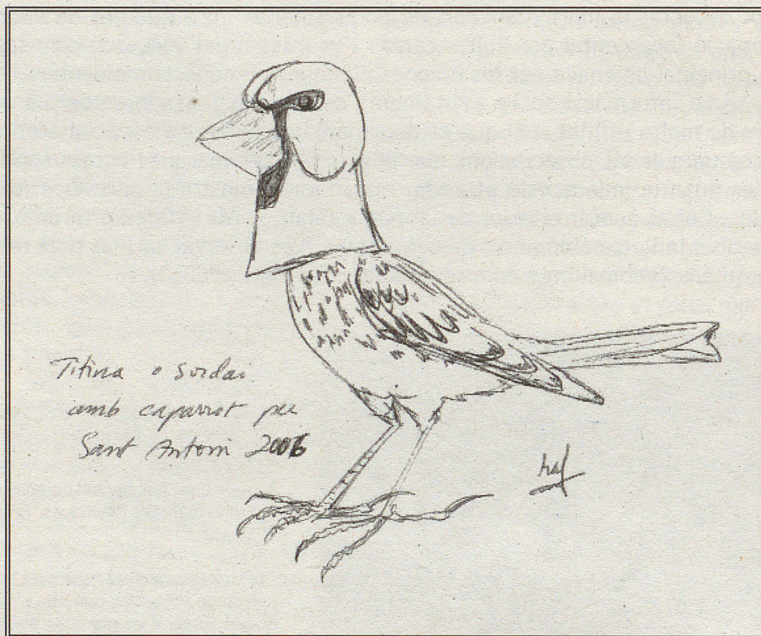
A l'esquerra, poll de milana equipat amb marques plàstiques. Foto T. Muñoz

Abaix, imatges d'exemplars de milana en vol en les que es poden apreciar les marques alars. Fotos: L. Ventoso

Humor

Titina o sordai amb caparrot per Sant Antoni 2006
Dibuix: R. Mas

VOLS REBRE ES BUSQUERET?

Envia aquesta butlleta fotocopiada per correu ordinari, correu electrònic o entrega-la en mà a l'oficina del GOB. La subscripció és totalment gratuïta.

Dades personals

Nom i llinatges:

Carrer/Plaça/Av.:

Codi Postal:

Localitat:

Província:

Telèfon.....

Es Busqueret. Revista de divulgació ornitològica

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/ Manuel Sanchís Guarner, 10.

07004 Palma (Balears)

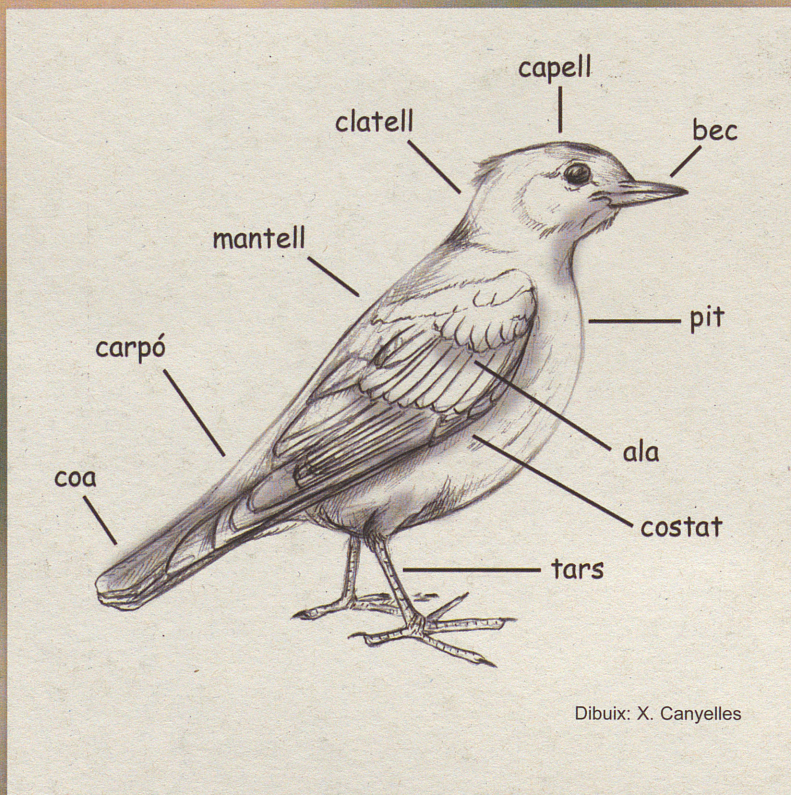
correu-e de contacte: ornitologia@gobmallorca.com

ES BUSQUERET TAMBÉ ETS TÚ

Aquesta revista es confecciona amb articles, fotografies i dibuixos que la gent aporta de manera desinteressada. Des d'aquí et convidam a que participis en la seva confecció. Envia'ns els teus articles, cartes, dibuixos o tires còmiques. Tens una fotografia que t'agradaria que sortís a la revista? Idò envia-la! Animau-vos!, entre tots farem una revista més interessant. Pots enviar-nos coses a les adreces citades més a munt.

Anatomia d'un aucell

A partir d'aquest número d'Es Busqueret anirem mostrant els noms, mides i formes de diferents parts dels aucells. Per començar aquí teniu un dibuix amb alguns dels noms més comuns del seu cos.

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos 07004 Palma (Illes Balears)

www.gobmallorca.com